

Самиев К. Т.

АГРАРДЫК ТУРИЗМДИН ӨНҮГҮҮСҮНҮН УЛУТТУК МОДЕЛДЕРИН ИЛИКТӨӨ

Самиев К. Т.

ИССЛЕДОВАНИЕ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ МОДЕЛЕЙ АГРАРНОГО ТУРИЗМА

K. T. Samiev

RESEARCH DEVELOPMENT OF NATIONAL AGRICULTURAL TOURISM MODEL

УДК: 338: 91. 796. 5

Кыргызстандын шартында туризм аркылуу өлкөнүн экономикасын көтөрүүгө жакшы мүмкүнчүлүктөр бар экендигин Окумуштуулар далилдеп келишүүдө. Биз туризмдин Кыргызстандын шартында ыңгайланышкан жаңы түрүн башкача айтканда Агрардык туризмди сунуштоодобуз. Макалада агрардык туризм жакшы өнүккөн Европанын айрым мамлекеттериндеги моделдерин сунуштоо менен Кыргызстандын шартына ыңгайлууларын кабыл алууну сунуштадык.

Негизги сөздөр: агрардык туризм, модел, фермер, сыра, быштак, гастрономия, турфирма.

Ученые доказывают, что посредством туризма в условиях Кыргызстана много хороших возможностей для поднятия экономики страны. В статье предлагается новый вид туризма, точнее, аграрный туризм, удобный в условиях Кыргызстана. В работе авторы предлагают модель, применяемый в некоторых странах Европы – аграрный туризм, который легко приспособливается в условиях Кыргызстана.

Ключевые слова: аграрный туризм, модел, фермер, вино, сыр, гастрономия, турфирма.

Scientists have proved that through tourism in conditions of Kyrgyzstan are many good opportunities to raise the country's economy. We propose a new kind of tourism, more specifically, agricultural tourism, convenient for Kyrgyzstan. In this article, we propose a model developed in some European countries - agricultural tourism, which easily adapts to the conditions of Kyrgyzstan.

Key words: agricultural tourism, model, farmer, wine, cheese, gastronomy, travel agency.

Агрардык туризм – айыл жергесинин табигатын, андагы жашоо-турмуш, каада-салттык өзгөчөлүктөрү, айыл чарба өндүрүшү менен таанышууну максат кылган саякаттын түрү. Кийинки убактарда шаар туризмине караганда сандык жактан өнүгүүгө дуушар болууда. Себеби, азыркы урбанизация күч алган заманда шаар турмушу “капастагы” жашоо, бир түрдүүлүк, өндүрүштүк ызы-чуу ж.б. адамдарды айыл жергесине чыгууга мажбурлап жатат [1].

Ошондуктан, дүйнөдөгү эл аралык улуттук колорит айкын болгон жана агрардык туризмдин өнүгүүсүнүн турукташкан улуттук моделдерине анализ берип көрөлү.

1) Айылдык туризмди уюштуруунун Британдык модели, эң алдын, туристтерди жайгаштыруунун өзгөчө системасы менен айырмаланат.

Анда негизинен туристтер арасында жашоонун үч тиби эң чоң популярдуулукка ээ:

1. Фермердин үйүндө эрте мененки тамактануу менен (farmB&B) бул учурда фермердин үй-бүлөөсү менен кадимкидей байланыш түзүү мүмкүнчүлүгү пайда болот жана өзүн ал үй бүлө катары эсептейт.

2. Башка имаратта өзүн-өзү тейлөө шартында (self catering unit) мында имарат көбүнчө ондолуп түзөлгөн кичинекей дан сактоочу жай негизги объект болот жана өзүн өзү алып жүрүүсү ошол деңгээлде болуусу зарыл.

3. 8-15 туристке ылайыкташтырылган бөлөк жайгашкан жумуш имараты (bunkhouse). Ал үчүн чоң дан сактоочу жай колдонулушу мүмкүн. Ал уктоочу зонага (анда койка-орундар топтолгон), ашканага жана ваннага бөлүнөт [2].

Британдык модель туризмдин түрлөрүнүн өзгөчө айкалышуусу менен да кызыктуу. Жогоруда белгиленгендей, айылдык турлар өзүнүн программасына жаңы нерселерди таанып билүү туризмдин элементтерин камтыйт. Ошондой эле түрдүү иш чаралар эс алууда жагымдуу ийгиликке жеткирүү; жөө жана велосипедчен сейилдөөлөр, ат жана пони минүү, футбол ойноо, крикет, гольф ж.б. өз кучагына алат. Улуу Британияда атта жүрүүнүн жана гольфтун маданияты дүйнө элинде башка өлкөлөрдө кездешпейт, жогору. Андыктан көптөгөн фермерлер спорттун бул түрлөрүн фермада түздөн-түз сунушталуучу көңүл ачуу программаларына киргизүүгө аракеттенишет.

2) Француз модели. Франция XX кылымдын орто ченинде эле айыл туризмдин өнүктүрүлө баштаган. Азыркы күндө дээрлик бүт Франциядагы департаменттеринен тарта баардык ишканалары жада калса, жергиликтүү калк да бул багытка тартылган.

Францияда айыл жашоочуларынын шаарга көчүп кетүүсүн азайтууда агрардык туризми мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болгон. Мында француздар кылымдар бою сыймыктанган шарап менен быштакты өндүрүү кескин кыскарганга түрдүү маселелер пайда болгон. Мамлекеттик каражаттардын эсебинен фермалары, быштак менен шарап өндүрүүчү чарбалары бар 50дөн ашык кароосуз калган чарбак калыбына келтирилген. Кийинчерээк бул чарбактарды агротуризм объектерине айландыруу менен алардан кирешелүү бизнестен пайда

таба баштаган. Айыл чарба тармагы адистешүүсү туристтик багытка өттү. Азыркы Францияда 4500 ушундай айыл чарбактары аймактагы агротуризмдин өзөгүн түзүүдө.

1971-жылы Францияда айылдык туризмди улуттук масштабда координациялоочу «Айыл жергесиндеги туризм» ассоциациясы түзүлгөн. 1986-жылы 8 миң француз (эс алуучулардын жалпы санынын 25%) айыл жергесиндеги эс алууну тандашкан. Ал эми 1987-жылы ушундай эле мүнөздө 9,2 млн. француз эс алды, ага кошумча 5,2 млн. чет өлкөлүктөр (алардын 27%ы немецтер, 25%ы англичандар, 25%ы бельгиялыктар, 14%ы голландиялыктар жана 9%ын башка улуттун өкүлдөрү). Айыл туризми Франциянын аймагынын 85%ын камтыган жана туризмден түшкөн жалпы кирешенин 10%ын берет.

Ошол эле учурда Франция гастрономиялык жана шарап туризминин өнүгүү деңгээли боюнча көрүнүктүү орунду ээлейт. Гастрономиялык туризм – тигил же бул аймактын тамак-ашы менен таанышуу максатындагы туристтик жүрүштөр. Бул турист-гурмандар бүтүн пансион сунуштаган фермаларда орун алышат. Көптөгөн туристтер үчүн кожоюндун үйүндө жашоо маанилүү орунду ээлейт. Анткени алар жагымдуу даамдардан даам гана сызбастан, ал тамактарды даярдоо процессин көрүп, рецепин билүүнү самашат жана өздөрү да тамакты даярдоого катышат [2].

3) Италиялык модель. Италия – айылдык туризм боюнча Европада таанылган лидер. 2013-жылы андан түшкөн кирешенин өлчөмү 350 млн. АКШ долларынан ашкан. Айылдык туристтердин саны 2 млн. адамга жеткен. Өткөн кылымдын 70-жылдары туристтерди жайгаштыруу италиялык дыйкандар үчүн профилдик эмес ишмердүүлүк болуп, алардын каржы-экономикалык абалын бекемдейт деп эсептелген. Бирок, бүгүнкү күндөгү суроо-талап айылдык туризмдин өздүк концепциясын өзгөртүп салды. Көптөгөн айыл жашоочулары үчүн ал ишмердүүлүктүн негизги түрүнө айланды.

Италиядагы агротуристтик бизнестин көлөмү жана деңгээли аны заманбап туриндустриянын динамикалуу өсүп жаткан индустриясы катары кароого мүмкүнчүлүк берет. 2011-жылы адам өтө көп эс алуучу мезгидерде (мисалы, пасха каникулунда) Италиянын 1000 турфирмасы 300 миңге чукул эс алуучуларды тейлешкен. 2012-жылы августта эле «жогоку сезон» 600 миң турист агротуристтик борборлордо эс алган.

Ал эле эмес Италияда айылдык туризмдин үч тематикалык багытын бөлүп карашат:

1. «Жаратылыш жана ден соолук» – курорттук жайлар, улуттук парктардын аймагындагы айылдык жашоо орундарындарына жайгаштыруу.

2. «Салттуу гастрономия» – аймакка жараша белгилүү бир азык-түлүккө адистешкен (шарап, олива майы, балык, деңиз продукту ж.б.) агро-

чарбаларда экологиялык таза продуктту өндүрүү менен камсыздоо.

3. Спорт – айыл жергесиндеги кемпинг, мейманканаларда атайын даярдалган спорттук объекттерде жайгаштыруу – Италияда бул дагы агротуризмдин негизги объектинге кирет [3].

Улуу Британиядагыдай эле, туристтерге тандап алууга бөлмөлөр, бөлөк жайгашкан үйлөр же апартаменттер сунушталат. Эски курулуштарды пайдалануу (сарайларды, дан сактоочу жайларды) сейрек кездешет. Апартаменттерде жайгашуу кеңири жайылган [4].

4) Германиялык модель. Германияга туристтерди айыл жергесинде жайгаштыруунун өзгөчө уюштурулуусу таандык. Негизинен туристтер түз эле кожоюндун үйүндө жашап жана азыктанууну негиздешкен. Ал эми айыл жергесинде жаңы коттеждерди куруу көп эле пайдаланылбайт. Көптөгөн туристтер, айрыкча түштүк федералдык жерлердин тургундары көп жылдык фермаларда эс алуу тажрыйбасына ээ. Немистер үчүн бош убакытты өткөрүүнүн төмөнкү формалары мүнөздүү: кожоюнга чарба иштерине жардамдашуу, жаныбарларды кароо, пикниктерди өткөрүү, балык уулоо ж.б.

Айылдык туризм окуялуу туризм менен өтө тыгыз кооперацияланган. Германияда көптөгөн элдик майрамдар, фольклордук фестивалдар менен ар дайым айылдык жарманкелер өткөрүлүп турат. Мисалы, «Октоберфест» аттуу сыра майрамы дүйнөгө таанымал. Ага Баварияга Жер шаарынын бүт жагынан туристтер агылып келүү менен өтө чоң иш-чаралар өткөрүлөт. Салттуу түрдө фестивалдын негизги окуялары Мюнхенде өткөнүнө карабастан, көптөгөн чакан айылдар туристтерди оригиналдуу майрамдык программалары менен кызыктырууну көздөшөт. Сыранын баалоочулары даярдоо рецептери 100 жылдап өзгөрбөгөн сыранын белгисиз сортторунан даамдап көрүү салтка айланган.

5) Австрия модели. Австрияда туристтерге турак жайлар кыска жана узак (жыл ичи «экинчи үй») мөөнөткө берилет. Туристтик промыселдин (өзгөчө тоолуу райондордо) өнүгүүсү стимулданат; анын туристтерге кызмат көрсөтүүдөн түшкөн өлкө ичиндеги кирешенин үлүшү 12%ды түзөт. Ал эми Альп тоолорунда 36%га жетет. Австрияда дыйкан чарбалардын 10%на чейини туристтерди жайгаштыруу жана тамактандыруу боюнча кызмат көрсөтөт. Жалпысынан бул 30 млн. орунду түзөт. Алардын чейрек бөлүгү чет өлкөлүк конокторго эсептелген [4].

Аларда кээде жергиликтүү жашоочулар үчүн деле күтүүсүз түрдө эң сонун рекреациялык ресурстар табылып калат дагы, ал эми калк аны активдүү түрдө пайдалана баштайт. Мисал катары айыл туризми мурдатан өздөштүрүлгөн аймакта өтүүсү менен кызыктуу. Бул болсо социомаданий процессер бир гана пионердик райондордо эмес, адистешүү

менен катуу аныкталган калыптануу өзгөчөлүктөрүн аныктайт.

Кыргызстандын географиялык, социалдык, экономикалык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, эң алдын аймактык жана жергиликтүү шарттардын эко-агротуризмдин улуттук концепциясы бир багыттагы моделин такалбоосу зарыл. Ал өзүнө бир нече шарттар үчүн келечектүү моделдерди камтыса түрдүү туристтик аймактарда концепцияларды иштеп чыгуу үчүн базалык катары түрдүү моделдер болсо болмок.

Биздин изилдөөбүз боюнча Кыргызстандын шартында төмөндөгү моделдер келечектүү болот деп белгилөөгө болот:

1) айыл жергесиндеги турсурстардын базасында чакан үй-бүлөлүк жана жеке агротуристтик бизнести өнүктүрүү аркылуу аймактык агротуристтик тармактарды түзүү;

2) тарыхый жайгашуунун социомаданий чөйрөсүн кайра түзүү – «тарыхый айылдын», «улуттук айылдын» же бөлөк типтеги жайгашуу (кыштоо ж.б.), бөлөк тарыхый объектердин социомаданий чөйрөсүн кайра түзүү ж.б.;

3) туристтерди кабыл алууга жана алардын көңүлдөгүдөй эс алуусун уюштурууга ири жана орто атайын даярдалган агротуристтик объекттерди түзүү. Бул атайын даярдалган борборлор (спорттук,

маданий, кулинардык ж.б.), типтеги «агротуристтик айылдар», ошондой эле балыкчылардын, мергенчилердин айылдары ж.б.;

4) жайгаштыруу каражаттары жана ага ылайык инфраструктурасы көп функционалдуу туристтик, көргөзмө үчүн, жарнак-экспозициялык, маданий-пропагандисттик, илимий-изилдөөчү жана өндүрүштүк ж.б. комплекстерден турган мамлекеттик жана жеке айыл чарба парктарын түзүү.

Жогоруда аталган моделдерди аты аталган өлкөлөрдө кеңири өнүккөндүктөн алардын биздин өлкөгө тийиштүү же жакыныраак ыкмаларын пайдаланууга болот. Бул моделдерди пайдалануу биздин шартта толук мүмкүнчүлүктөрү бар жана колдонууда оң натыйжа берет.

Адабияттар:

1. Низамиев А.Г. “Жашыл” туризмдин сөздүгү. Ош, 2013. - 6 б.
2. Булгакова А.Н. Особенности развития сельского туризма в Зарубежной Европе. (Сб. статей; Под ред. д-ра географ, наук А.Ю.Александровой). - М.: КНОРУС, 2003. С.312-332.
3. Веденин Ю.А. Динамика территориальных рекреационных систем.- М.:Наука, 1982. 190 с.
4. Хвилер Я. Италия как направление агротуризма. Турбизнес, 1999, №8. 231с.

Рецензент: д.геог.н., профессор Низамиев А.Г.